

Olli Mäenpää
23.5.2018

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta (HE 65/2018 vp)

Esitys koskee teknisluonteisia muutoksia, jotka ehdotetaan tehtäväksi rikoslakiin valinnanvapauslaki- ja maakuntalakiehdotukseen liittyen. Ehdotettuja muutoksia voidaan pitää aiheellisina, mikäli uudistuksia koskevat lait säädetään. Muutosehdotukset ovat tältä kannalta lähtökohdiltaan asianmukaisia ja tarpeellisia. Joitakin yleisiä näkökohtia voidaan kuitenkin esittää rikosoikeudellisen virkavastuun alasta julkisten hallintotehtävien hoitamisessa.

Valinnanvapauslakiehdotuksen (HE 16/2018 vp) 75 §:n mukaan suoran valinnan palveluntuottajien, asiakassetelipalveluntuottajien ja henkilökohtaisen budjetin perusteella palveluja antavien palveluntuottajien sekä näiden alihankkijoiden palveluksessa oleviin henkilöihin oleviin sovellettaisiin rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä heidän suorittaessaan tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä. Tämä rikosoikeudellisen vastuun määrittelevä säännös perustuu julkisten hallintotehtävien hoitamisen edellytyksiä sääntelevän perustuslain 124 §:n asettamiin vaatimuksiin ja niitä koskevaan perustuslakivaliokunnan vakiintuneeseen käytäntöön. Säännös on tältä kannalta välttämätön, eikä siihen sinänsä sisälly ongelmia.

Valinnanvapauslakiehdotuksen 75 § on erityinen rikosoikeudellisen virkavastuun määrittelevä säännös, ja se koskee kaikkia yleisiä virkarikoksia. Yksityisen palveluntuottajan palveluksessa oleviin henkilöihin sovellettaisiin säännöksen mukaan lähtökohtaisesti kaikkia rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Toisaalta maakunnan palveluksessa olevat työsuhteiset henkilöt hoitavat yleensä myös samanlaisia sote-tehtäviä julkisina hallintotehtävinä. Siltä osin kuin sote-palvelujen toteuttamiseen ei sisälly julkisen vallan käyttöä tällaiset maakunnan työntekijät ovat siten rikoslain 40 luvun 11 §:n 3 kohdassa tarkoitettuja julkisyhteisön työntekijöitä. Heihin sovelletaan rikoslain 40 luvun 12 §:n 2 momentin mukaan vain rikoslain 40 luvun 1–3, 5 ja 14 §:ää.

Ero konkretisoituu siten, että virka-aseman väärinkäyttämistä ja virkavelvollisuuden rikkomista koskevia säännöksiä ei sovelleta maakunnan työntekijöihin. Sen sijaan yksityisen palveluntuottajan työntekijöihin näitä säännöksiä sovellettaisiin. Koska heihin sovelletaan rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä, vastuu koskisi tilanteita, joissa he käyttävät väärin työtehtäviin perustuvaa asemaansa tai rikkovat työtehtävissä velvollisuuksiaan.

Rikosoikeudellisen virkavastuun laajuutta koskevan eron vuoksi voidaan pitää ongelmallisena, että maakunnan työsuhteisen henkilöstön rikosoikeudellinen virkavastuu sote-tehtävissä on suppeampi kuin valinnanvapauslakiehdotuksen 75 §:n mukainen rikosoikeudellinen virkavastuu yksityisen palveluntuottajan hoitaessa täysin samanlaista sote-tehtävää.

Vaikuttaa perustellulta, että kaikkiin sote-palveluja julkisina hallintotehtävinä toteuttaviin henkilöihin sovellettaisiin rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä samassa laajuudessa heidän suorittaessaan valinnanvapauslaissa tarkoitettuja tehtäviä. Muun muassa sote-palvelujen luonteen, perusoikeussuojan sekä potilas- ja asiakassuhteeseen kohdistuvien erityisvaatimusten vuoksi on esitettävissä vahvoja perusteita sille, että myös maakunnan työntekijöiden työtehtäviin perustuva aseman väärinkäyttö ja työtehtäviin liittyvien velvollisuuksien rikkominen saatetaan rikosoikeudellisen vastuun piiriin. Tämä edellyttäisi ainakin rikoslain 40 luvun 12 §:n muuttamista.

Kysymys on yleisemmin julkisten hallintotehtävien hoitamiseen kohdistuvan rikosoikeudellisen virkavastuun laajuudesta. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti pitänyt yhtenä perustuslain 124 §:ssä tarkoitetun julkisten hallintotehtävien ulkoistamisen edellytyksenä sitä, että tällaista tehtävää hoitava henkilö on säädösperusteisesti rikosoikeudellisessa virkavastuussa. Eryityssäännösten perusteella tämä rikosoikeudellinen virkavastuu määräytyy siten, että se koskee kaikkia yleisiä virkarikoksia.

Sen sijaan julkisyhteisön työntekijän hoitaessa samanlaisia julkisia hallintotehtäviä, rikosoikeudellinen virkavastuu on edellä esitetyllä tavalla rajoitettu niin, että työtehtäviin perustuva aseman väärinkäyttö ja työtehtäviin liittyvien velvollisuuksien rikkominen ei kuulu rikosoikeudellisen vastuun piiriin. Tällaista eroavuutta rikosoikeudellisen virkavastuun laajuudessa ei voida pitää asiallisesti perusteltuna. Tämän vuoksi näyttäisi olevan perusteltua arvioida tämän esityksen käsittelyn yhteydessä tai joka tapauksessa erikseen, tulisiko rikoslaissa säätää siitä, että julkisia hallintotehtäviä suorittaviin työsuhteisiin henkilöihin sovelletaan kaikkia rikoslain 40 luvun rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä heidän suorittaessaan näitä tehtäviä.